

KIBRIS'TA OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE BİR MİRAS: DESTEBANLIK

RURAL CONSTABULARY IN CYPRUS FROM OTTOMAN TIMES TO CONTEMPORARY DAYS

Nazım BERATLI*

Öz

Son iki yüzyıldan beri Kıbrıs'ta kırsal arazinin güvenliği ve tarımsal vergilerin toplanması, Osmanlı zamanından kalma bir sistemle sağlanmaktadır. 1878'den 1932'ye kadar, İngiliz yönetimi mevcut Osmanlı yasalarını yürürlükte tutmuş, kullanmış ve "mükemmel yakın bir sistem" olduğunu yazmıştır. Konu ile ilgili ilk Britanya yasası 1932'de yapılmış olmakla birlikte yapılan değişiklikler, sadece Kaymakam'ı, "Comissioner"e, kaza'yı "district"e çevirmek gibi, deyimlerle ilgili olup, Osmanlı sistemi olduğu gibi korunmuştur. İlgili yasadaki (Destibanlar Yasası F 278) düzenlemeler halâ Osmanlı zamanında yapılmış olan kurullarla yürürlüktedirler.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Güvenlik, Vergi Toplama, Osmanlı, Britanya, Destebanlar, Kıbrıs.

Abstract

Security and collecting agricultural taxes from the rural area, have been applied with almost same law's during last two centuries in Cyprus. From 1878 to 1932 British authorities kept the Ottoman rules as they were, use them and mentioned that "the rural administration system of the Ottoman, was almost excellent." However, the first British law about the rural security system, had been declared during 1932 but the changes with the Ottoman one, were only on the terms for example, "Kaimakam" was changed to "Comissioner", "kaza" was changed to "district" etc. System was the same system. The laws about the rural security have been continuing for the last three hundred years in Cyprus at the both sides.

Keywords: Rural security, collecting taxes, Ottoman, British, Rural Constables, Cyprus.

1. GİRİŞ

Desteban, Farsçadan gelen bir deyimdir. Etimolojik olarak, dest ve ban sözcüklerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Dest burada yaygın kullanışta olduğu gibi "el" anlamında değildir. "Dest-i Kıpçak" taki gibi "ova, bozkır" anlamında kullanılmaktadır. "Ban" ise, "bağban" (bağ bekçisi), "bahçeban= bahçevan" (bahçe bekçisi) deyimlerinde olduğu gibi, "bekçi" anlamında kullanılır. "Bani" den gelerek! Böylece, Desteban "Ova Bekçisi", Kır bekçisi anlamına gelmektedir. Orta Toroslar'da, Kıbrıslı Türkler'in atalarının büyük bir kısmının kökeni olan Ermenek çevresinde de halâ "b" ile "v" sesi değişerek, "bahçevan" gibi, "deştivan" şeklinde yaşamaktadır (Ergene, 2017, 92).

Azerbaycanlı Türk dili uzmanı Prof. Habib Derzinevesi ise kendi ülkesinin tümünde kır bekçisine "deştiban" denildiğini, söz konusu olan Farsça kelimenin el anlamına gelen "dest" değil, çöl anlamına gelen, "deşt" olduğunu belirtmektedir (19.03.2019 günü KİSBU'da yapılan görüşme).

Deşt" kır, bozkır, çöl; "bani" koruyan, saklayan anlamına gelmektedir. Deştbani ise, Osmanlı kırsalında ekili alanlara hayvanlarca verilecek zararı engellemekle görevli "kır bekçisi"ne verilen isimdir (Doğan, 2003, 127, 310, Akt. Arslan, 2007, 241).

1.1 TARİHİ

Osmanlı'nın klâsik döneminde zabıtaya ait görevler de dahil olmak üzere, güvenlik ve kolluk görevleri, kentlerde bazı yeniçeri ortalarına ait bir görev idi. Örneğin: İstanbul'da 28. orta kentin güvenliği ile görevliydi. (Şeker-Baytun 2013, 325). Kırıldaki kolluk görevleri de sipahilere ait olup, bir tür yerinden yönetim uygulamasıyla, devletin merkezi güçlerinden çok yerel otoriteler tarafından tatbik ediliyordu. "Eğer bir köylü hayvanlarının bir çiftçinin ekinine girmesine engel olmazsa, sipahi ona, "deşt-banlık hakkı" veya "resm-i deştbani" bir ceza uygulamak hakkına sahipti. Eğer zarara neden olan hayvan, at veya sığır gibi bir büyükbaş hayvansa, hayvan başına 5'er akçe ve 5 falaka ceza verilir; zararı da tazmin etmesi istenirdi. Koyun ve süt danaları zarar verdiğinde ceza da hayvan başına birer akçe ve 1 falaka olurdu. Kır bekçiliği (Deştbanlık) hakkı, sipahi tımarları ve serbest tımarların müşterek kullandığı haklardandı... Köylerde kır bekçiliği (deştbalık) selahiyeti ve bu

* Doç. Dr., Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi (KİSBU) öğretim Üyesi, nazim.beratli@kisbu.edu.tr

münasebetle ortaya çıkacak cezaların tahsili, sipahilere ait bir haktı." Sancak beyi, bu cezalar üstünde hak iddia edemezdi (Ö. Lütfü Barkan'dan akt. Oyan, 2016, 75).

Bu dönemde, kırsal mülki yönetim de Müslümanlar arasında kadı/imam, gayri Müslimlerde ise patrik/ papaz (köylerde kocabaşlar) üzerinden örgütlenmiş yerel otoriteye bağlı idi.

"Kentsel anlamda mahalle ve kırsal alanda da köy toplulukları; Osmanlı idaresinin klasikten beri en alt idari birimidir... bir kimsenin o mahalleye yerleşmesi için, mahallenin sakinlerinden birinin ve imamın kefaleti şarttı. İmam böylece zincirleme olarak birbirine kefil olan mahalle halkının hepsinin kefilidir... Mahallede veya köyün yönetiminde imam veya papaz sözsahibiydi... (Ortaylı, 2000 , 24-25-26).

Timarlı Sipahilik'in önemini yitirmesi ve Yeniçeriliğin kaldırılması, ülke bütününde olduğu gibi kırsal alanda da güvenlik sıkıntısı yaratmakla kalmamış, devletin kırsal vergi gelirlerinin takibini de zora sokmuştur.

" Kapukulu Ocakları'nın sayısının artması, timarlı sipahilerin eski önemlerini yitirmeleri, XVII. yy.'da paranın değerinin gitgide düşmesi, taht değişikliklerinde dağıtılan cülüs bahşişlerinin artması ve diğer birçok sebepten dolayı devletin mâliyesi bozulmaya, para sıkıntısı çekilmeye başlandı. XVII. yy.'da devlet malî açıdan içine girdiği sıkıntılardan kurtulmak için çeşitli çareler aradı, bunun için de devlet idaresi, ordu ve malî sistemde köklü değişiklikler yapılması zorunlu hale geldi. Köklü değişikliklerin yapılması için ülke dahilinde toprak sayımının yeniden yapılması, böylece vergi gelirlerinin artırılması için çalışmalar yapıldı. Bu konuda Sadrazam Kemankuş Kara Mustafa Paşa tarafından hazırlanan lâyhada ülke dahilinde her otuz yılda bir tahrir yapılması, tahrirde müslüman ve dindar adamların görevlendirilmesi teklif olundu (Sadrazam Kemankuş Kara Mustafa Paşa Lâyhası" için bkz. "Mecmu'atu'r-Risâle" Nuruosmaniye Kütüphanesi Nr: 4950, s. 1-29.'dan akt. Sarımay 2000, 86).

Bu çerçevede daha eski yıllardan beri hissedilmekte olan bu sıkıntıları aşmak üzere yapılan tek girişim, yeniçeriliğin kaldırılması değildir! 1831 Nüfus Sayımı çerçevesinde, Osmanlı devlet nizamının, sadece orduda değil, güvenlikten maliyeye tam bir reformasyona gidilmesine çalışıldığı görülmektedir..

XIX. yüzyılın başlarına gelindiğinde savaşlar, iç isyanlar ve malî güçlükler nedeniyle askerî ve malî alanlarda köklü değişiklikler yapılması zorunlu hale gelmişti. Ragıp Efendi tarafından II. Mahmud'a sunulan lâyhada: Her sancak ve kazâya devlet tarafından, isten anlayan ve dirayetli birer müdür tayin edilmesi, kazâ müdürü veya başka bir isim taşıyacak olan bu memurların valilere tabi olması, tapu, evkâf, salyâne, cizye evrâkının dağıtılması ve düzeltilmesi işleri, koyun ve sığır vergisi, mîrî zahire işleri, redif askeri işleri vs. işlerle ilgilenmesi, sancak ve kazâlarda halkın içtimâî ve malî durumunu tespit etmesi ve muattal toprakları işlettirmesi teklif edilmekteydi. Yine bu lâyhada: Görevlendirilecek memurlar tarafından önce şehir merkezlerinde daha sonra da köylerde mutavattın ahalinin mutasarrıf oldukları hâne, han, hamam, dükkân, çiftlik, değirmen, bağ, bahçe, tarla, çeltik, mera, çayır, zeytinlik, dutluk vs. emlâk ve arazilerinin timar, mülk ve vakıf tarlalarından kendilerine verilmiş olan senetlerin bizzat görülerek tek tek isim ve şöhretleriyle deftere kaydedilip; tapu senetleriyle, mukâtaa, zeâmet, timar ve vakıf senetleriyle mutasarrıf oldukları mülk ve arazilerin ayrı ayrı defterlere kaydolunması, tapu defterlerinin İstanbul'a gönderilmesi, İstanbul'da senetlerin yenilenerek ayrı bir mühürle mühürlenip, eski senetler alınarak yenilerinin emlâk ve arazi sahiplerine verilmesi; altı ayda bir salyâne ve nüfus defterlerinde yapılması gereken değişiklikler hakkında mahallinden tutulan raporlar geldikçe bu defterlerde de gereken değişikliklerin yapılması, böylece çeşitli haksızlıkların ve vergi kayıplarının önüne geçilebileceği teklif edilmiştir.

Ragıp Efendi, lâyhasında ayrıca görevli memurların görev yerlerine vardıklarında öncelikle şehir merkezi ve köyleri ahalisinin mutasarrıf oldukları emlâk, arazi ve akârâtı, koyun, keçi, manda, sığır, inek, deve, at, bârgir, katır, esek, arı kovani, domuz vs. hayvanların cins cins tespit edilip sahiplerinin isim ve şöhretleriyle birlikte deftere kaydolunması, sayım ve yazım işi bittikten sonra ahalinin yıllık geliri ve verecekleri yıllık verginin her köyün defterinin onuna kaydedilmesi ve bundan sonra bu sayım ve yazım esas alınarak, değişikliklerin bu defterler üzerinde yapılması; böylece vergiye tabi mal, mülk, hayvan ve diğer gelir getiren varlıkların tespit edilerek, herkesin kazancına göre vergi vermesi, vergi yüzünden kimsenin haksızlığa uğramaması, fukaraya zulmedilmemesi ve âdilâne bir vergi dağılımının yapılması üzerinde durmuştur. Ragıp Efendi, ahali ile emlâk ve arazinin yeniden sayım ve yazımının yapılması sonucu kazâ ve köylerdeki halkın mutasarrıf oldukları vakıf mallarının da ortaya çıkacağını, bu malların tapu senetlerine göre yeniden defterlere kaydolunacağını, böylece uzun yıllar mütevellîlerinin ihmâl ve ilgisizliklerinden dolayı bakımsız kalan vakıf, cami, medrese, mektep, tekke, köprü, kuyu, kaldırım vs. birçok hayrâtın Evkâf Nezâreti tarafından kurtarılabilceğini teklif etmektedir. Ayrıca bu sayımla birlikte gayri Müslim reayânın sayısı ve ekonomik durumu da ortaya çıkacağından, devlete ödeyeceği cizye miktarı da sağlıklı bir şekilde bilinecek, hakkaniyet üzere vergi vermeleri sağlanacaktır (Karat, E. Ziya, "Râgıb Efendi Lâyhası", Tarih Vesikaları Dergisi, sayı 5, s. 356'dan akt. Sarımay, 2000, 86-87).

II. Mahmud'un, bu lâyhayı esas alarak öncelikle ehl-i İslâm ve reayânın sayımının tespit edilmesini istediğini ve sayıma öncelikle Karaman'dan başlanılmasını emrettiğini Karaman valisine yazılan bir emr-i âlî müsveddesinde açıkça görmek teyiz. Emr-i âlîde öncelikle sayımı gerektiren sebepler sıralanmaktadır (BOA., HH. 19203, 1 Receb 1246, akt. Sarımay, 2000, 88).

II. Mahmud'un geniş ölçüde bir ıslahat yapma isteği, bunun için de öncelikle genel bir nüfus ve arazi sayımının yapılmasını emretmesi, Ragıp Efendi'nin hazırladığı lâyhanın II. Mahmud üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Sarımay, 2000, 89).

Niyet, bir yandan Müslim ve gayr-i Müslim nüfusun sayısını bilmek ve askere alınacakları tespit etmek, öte yandan kırsal alanda güvenliği sağlamak, bir yandan da kırsal üretimi kayıt altına alıp, vergi gelirlerini artırmaktır.

Bu amaçla 1831 Nüfus Sayımı yanında Mal ve Kazanç sayımını da sürekli kılabilecek Temettüat Defterleri oluşturulmuştur (Sarınay, 2000,98).

Bu önlemler alınmış olmakla beraber, Yeniçerilik kaldırıldığı sipahilik de önemini yitirdiği için, uygulama konusunda sıkıntı vardı. Mülki yönetimin de yeni baştan düzenlenmesi gerekmekteydi. Osmanlı toplum düzeninin temelini oluşturan mahalle ve köy örgütlenmesi, zamanın yeni gereksinmelerine göre yeniden düzenlendi. İmam ve papazların yetkileri kısıtlandı; kadı/imam/ köy halkı sıralamasında, imamlar ile halk arasına muhtarlar konuldu.

“İmamların gelen gidenlerin mürur tezkirelerini kontrolde ihmal ve yolsuzlukları görülmüştü. Bu nedenle, imamların müsamaha edip göz yumması için her mahalleye evvel ve sani olmak üzere iki de muhtar tayin edildi... Muhtarlar bölgelerinin asayişinden de sorumlu oldukları için mahallelerinde geçici olarak oturanların mürur tezkirelerini emirleri altındaki bekçiler yardımı ile kontrol ederek, yerleşmek için gelenlerinse kimliğini tespit edip kendisine kefil olanla birlikte deftere kaydediyorlardı. Muhtar zincirleme olarak bütün mahallelinin kefilidir ve imam da muhtara kefil olmaktadır...” (Ortaylı, 2000, 26).

Böylece toplumun mülki amiri olarak, İmamın yerine fiilen muhtarlığın geçmesinin Tanzimat'tan önce II. Mahmut döneminde kent mahallelerinde İstanbul, (Ortaylı 2000,24) kırsal kesimde ise Kastamonu'dan başlayarak yayıldığı bilinmektedir. Kastamonu Taşköprü'de bir âyan'ın zulmüne karşı önlem olmak üzere uygulanan Muhtarlık, padişah ve devlet ricalince başarılı bulununca, fermanla bütün memlekette uygulanmaya başlanmıştır (Ortaylı, 2000, 25; Arslan, 2017, 240).

Ancak kırsal alanda güvenlik, kayıt ve vergi işlerini yürütmekte olan sipahilik de ortadan kalktığı için “deştibanlık” görevini yapmak üzere, bu dönemde yeni bazı önlemler alınmıştır.

Kayıtlarda, nispeten geç bir dönemde, Aydın Vilayetinde 1910'da kurulan Destebanlık kuruluşu ile ilgili bilgiler, konuya açıklık getirmektedir.

Aydın vilayeti yerel yönetimi tarafından hububat kayıplarının önlenmesi amacı ile kazanç getirisi olan hububatın zarar-ziyandan, ağaçların da kesilip tahrip edilmekten korunması gayesiyle desteban olarak adlandırılan kır bekçiliği müessesesinin faaliyetleri başlatıldı. 28 Ocak 1910-17 Mart 1910 tarihleri arasında yürürlüğe konulan kararlar desteban olarak adlandırılan kır bekçilerinin atamalarının vilayeti yönetenlerin onayına dayanılarak yapılması, bekçi olarak istihdam edilenlerden görevini kötüye kullananların derhal görevden çıkarılmaları hususunda vilayet dâhilinde bir genelge yayınlandı. Bahse konu genelgeyi takiben de desteban olarak adlandırılan kır bekçilerinin atama ve görev biçimlerini ihtiva eden talimatname yayınlanarak vilayet dâhilinde yürürlüğe konuldu. Bu talimatnameye göre: Vilayet dâhilinde desteban olarak adlandırılan kır bekçilerinin atamasıyla ilgili işlemlerin takibi kaza merkezlerindeki ziraat odalarına verildi. Buralarda oluşturulan komisyonda kaza zabıta memuruyla belediye azasından birisinin görevlendirilmesi karara bağlandı. Ziraat odası bulunmayan kazaların en kısa zamanda odalarını kurarak işler hale getirmeleri hususunda da karar alındı. Bu müdahale, mafyalaşma eğilimindeki yapının kontrolünün önemli olduğunu ortaya koydu. Destebanların da bu heyetler tarafından atanması bahse konu talimatnameyle kararlaştırıldı. Atamalarda, atanacak kişilerin, itimadı sarsacak biçimde ağır suçlarla mahkûm edilmemiş olmalarına özellikle dikkat edilmesi de karar altına alındı. Her mahallin ihtiyaç derecesine ve hâsıl miktarına göre atanacak kır bekçilerinden yaya olanlara mecdiye 232 verilmiştir. Aydın vilayeti İl Genel Meclisi tarafından alınan kararlar, il dâhilindeki ilgililere duyurulduktan sonra, merkezi hükümete de iletildi. Bunun sonucunda, benzer sorunlardan dolayı aynı derecede etkilenen diğer zarara uğrayanların da zararlarının giderilmesi amacıyla benzer kararları içeren Muvakkat Kır Bekçileri Kanunu yürürlüğe konuldu. Akabinde de Kır Bekçileri Hakkındaki Yönetmelik yayınlandı. Böylece bozulma eğilimi gösteren bekçilik yapılanması zapt ü rapt altına alındı. Sonuç itibarıyla etkin bir denetimin yapılmaması durumunda en mükemmel teşkilatların da sapmalar yaşayacağı gerçeği kabul edildi (Şeker-Baytun, 2013, 327).

Aktarılan metinden görüleceği üzere, Aydın Vilayetinde yapılan yeni bir kurum yaratmak değil, önceden yerel yönetim organlarına verilen bir yetkinin kullanılarak bozulmakta olan bir kurumun, düzenlenmesidir. Aydın örneği ile daha sonra merkezi yönetim de düzenlemeleri yasa ve yönetmelikle memleket sathına şamil kılmıştır. Ortaylı, bu idari ve mülki sistemin temelini 1864 Vilayet Nizamnamesi ile atıldığını düşünüyor (Ortaylı, 2000, 25)

Osmanlı'nın son döneminde, Kıbrıs İngiliz yönetimine geçerken, Kır Bekçiliği hizmetinin vardığı nokta, bu idi...

1.2 İNGİLİZ YÖNETİMİNDE KIBRIS'TA DESTEBANLIK:

Kıbrıs'ın İngiliz yöneticilerinin adaya bir faydası olduysa, tuttıkları kayıtlar ve düzenli olarak yayınladıkları raporlar ve ada ile ilgili kitapları, tarihe bir tanık olarak bırakmış olmalarıdır. Ada yönetiminin “yıllığı” niteliğindeki Hand Book'lardan, 1913 tarihliesinde, adanın hukuk sistemi ile ilgili, şöyle

bir hüküm var: “İşgal tarihinde, Kıbrıs’ta yürürlükte olan ve yürürlüğü hâlâ geçerli, Osmanlı uyruğu olsun olmasın, herkesi kendi hükümlerine bağlı sayan bir Osmanlı yasası varsa, herkes bu yasaya tabi olmaya devam edecektir.” (Lukach-Jardin, 2007, 142) Devamla, Mecelle, 1857 tarihli Osmanlı Toprak Kanunu’nun 1892’de İngilizceye çevrildiği ve yürürlükte olduğu belirtilmektedir (Lukach-Jardin, 2007, 143).

Çeşitli dönemlerde adada görev yapmış Albay C.W.J Orr da 1918’de yayınlanmış Cyprus Under British Rule isimli bir kitabında:

“ Kıbrıs’ta köylerin idaresi, yüzyıllardır mevcut biçimini koruyan, belki de mükemmel bir sisteme dayalıdır. Her köyün kendi “mukhtar”ı, Köy İhtiyar (Azas) Heyeti, var. Ekinleri koruyan birçok “Kır Bekçisi” köydeki hayvan sürülerinin ekili tarlalara girmesini ya da ekine zarar vermesini önlemekle görevli... Kır Bekçilerinin atanması ve ücretinin belirlenmesi... büyük çekişmeler neden oluyordu. Kır Bekçisini bir çeşit kır polisine dönüştürme önerisi büyük övgüler almış... Fakat Yasama Meclisi üyeleri böyle bir önlem üzerine uzlaşma sağlayamamışlar ve şimdiye kadar mevcut sistemde hiçbir değişime gitmemişlerdir.” (Orr, 2013, 76-77-78).

Orr ayrıca 1881’den beri adada uygulanan hukuk sistemine göre, adadaki yabancıların İngiliz Yasalarına, Osmanlı vatandaşlarının (o tarih itibarıyla Türk/Rum bütün Kıbrıslılar zaten Osmanlı vatandaşlarıdır) ise Osmanlı Yasalarına tabi olduklarını belirtir (Orr, 2013 , 118).

Öte yandan yukarıda andığımız 1913 tarihli Handbook’un Hukuk bölümünde de şöyle denir:

“ İşgal tarihinde yürürlükte olan ve yürürlüğü hâlâ geçerli Osmanlı uyruğu olsun olmasın, herkesi kendi hükümlerine bağlı sayan bir Osmanlı yasası varsa, herkes bu yasaya tabi olmaya, devam edecektir. Toprakla ilgili uyuşmazlık davalarında, tarafların hakları... Osmanlı Hukukunca düzenlenir.” (Lukach-Jardin, 2007, 142).

Nitekim Toprak Kanunu 1892’de İngilizceye tercüme edilip hükümetçe yayınlanmış ve uygulanmaktaydı. Ceza Kanunu, Mecelle ve Ticaret Kanunları da... (Lukach-Jardin, 2007, 143).

Aynı kaynakta, 1878’den 1912’ye kadar İngilizlerin yaptığı bütün yasaların listesi vardır. 1910’da öşürle ilgili bir yasa var ama kır bekçiliği ile ilgili herhangi bir İngiliz yasasına rastlanmaz. Böylece Orr’un yukarıda andığımız “yüzyıllardır mevcut olan belki de mükemmel bir sistem” tespitinin zemini de ortaya çıkmış olur. Kıbrıs’ta Deştibanlık’ın, 1918’de hâlâ Osmanlı yasa ve usulleri ile çerçevesi çizilmiş, Muhtar, İhtiyar Heyeti tarafından atanan, yerel yönetime bağlı, ürün ve ekili alanları gözeten ve kırsal vergilerin düzenlenmesinde (hangi tarladan o yıl ne verim alındığının, hangi çobanın kaç hayvanı olup, ne kadar yavru olduklarının, tanığı olarak), muhtara yardımcı; İhtiyar Heyeti’nin belirlediği ücretini harman zamanı ürün sahiplerinden alan, yerine göre at binmek, tüfek ve düdük taşımak yetkisi olan, yardımcı bir bekçilik hizmeti olarak sürdürüldüğünü görmekteyiz.

1.3. İngiliz Kır Bekçileri Yasaları (Rural Constables)

1925’te Kıbrıs’ın bir Taç Kolonisi olarak ilan edilip İngiliz toprağı haline gelmesinden sonra, İngiliz Yönetimi ilk defa 1932 yılında, bir Kır Bekçileri Yasası yaptı (Metni için bkz. (http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1934_1_052.pdf).

Yasa incelendiği zaman, nahiye müdürü ve kaymakam kelimelerinin yerine “comissioner” (İngilizce kaymakam karşılığı) yazmaktan başka ne muhtar ve ihtiyar heyetine bağlılık, ne atanma ve görevden alma şartları, ne görev tanımı, açısından Osmanlı düzenlemesinden bir farkı olmadığı görülmektedir. Sadece ücretin, harman zamanı ürün sahipleri tarafından ödenmesi yerine, “muhtarın ürün sahiplerinden tahsil ederek oluşturacağı bir fona aktarılarak, destebana aydan aya ödeme yapılması” karar altına alınmıştır. Osmanlı düzenlemesinin, İngilizce kayıt altına alınmasından ibarettir.

1944’te yapılan Kır Bekçileri Değişiklik Yasası (The Cyprus Gazetta’da yayını 1947) gerek Ek 1’de görüntüsünü sunduğum 1. Maddesi, gerek derkenar notları, gerekse de değişiklik yasalarının asıl yasa ile okunması ile ilgili kurallara (Bkz. Yorum Yasası www.mahkemeler.net/birlestirilmis/f_1.doc) dayanarak, zemin olarak 1932 Yasası da 1894 Osmanlı Kanunu’nu temel aldığına göre, açıkça Osmanlı Kanunu’nun tadili anlamında ele alınmalıdır (Yasa metni için bkz.http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1947_1_021.pdf).

Deştibanlık’ın Osmanlı mirası bir kurum olduğunun en güzel anısı, Rumlar’ın ağzındaki adıdır. Kıbrıs Rum ağzında Deştiban’a “Tourkopoullas” “Türk kuşu” denilir (Yağmuralanlı Şevket Şen ile Doğançılı Hasan Kaspoğlu ve Lefkoşalı Hilmi Refik ile yapılan söyleşilerden...). “Devlet”in görevlisine verilen isim, kastedilen devletin kim olduğunu, bugün bile, ortaya koyuyor.

İngiliz yönetiminin adada yaptığı son Kır Bekçileri Yasası 1959 tarihli 287 numaralı yasadır (<http://mahkemeler.net/ifasil/Cap287.pdf>). Derkenar notlarında ta 1932’ye dolayısıyla 1857 Osmanlı Toprak Kanunu’na atıflar yaparak, “birlikte okunur” kuralını da içermesine rağmen, yasa maddeleri de ele alındıklarında;

Kır Bekçisi atanmasını, nüfusu yeterli köylerin tek başlarına, yetmeyenlerin ise iki veya daha fazla köyün katılması ile muhtar ve İhtiyar heyeti ya da her köyün muhtar ve ihtiyar heyetlerinin katılımıyla oluşturulacak grup komisyonlarının kaymakama; kaymakamın da valiye önermesi ile oluşacağını, (Bölüm II, madde 3):

Her köyün veya her köy grubunun, söz konusu komisyonlarının, her iki yılda bir, Kasım ayının ilk ve Aralık ayının son günleri arasında, toplanarak, Kır Bekçiliğinin, ertesi yıl nasıl yönetileceğine karar vereceklerini, köy veya grupta kaç adet kır bekçisine ihtiyaç bulunduğunu, kır bekçisinin ata binmek yetkisinin olup olmayacağını, ücretlerini ve ücretlerinin Kır Bekçileri Fonundan, muhtar ve ihtiyar heyetinin kontrolünde ödeneceğini, zararlı hayvanları kapatmak üzere bir binaya ihtiyaçlarının bulunup bulunmadığını, yani yönetimleri ile ilgili bütün yetkileri kullanmayı (bölüm II, madde 5);

Ücret Fonunun, Muhtar ve İhtiyar Heyeti ve/veya Grup Heyetleri tarafından yasaya göre oluşturulup, kullanılacağını (madde 8);

Çiftlik, tekke, manastır gibi kurumların kendi yönetimlerinin muhtar ve ihtiyar heyetine verilen hak ve görevleri kendilerince kullanarak, kendi özel kurumlarınca görevlendirmek üzere bu yasa da belirtilen şartlarda Özel Kır Bekçisi atayabileceklerini (madde 12);

Kent ve kasabalarda ise özel mülk sahiplerinin bir araya gelmesiyle oluşturulacak gruplar ve yukarıda sayılanlar yanında, mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetinin yönetiminde, bu yasa hükümlerine göre, mahalle Bekçileri de görevlendirilebileceğini (madde 13);

Her kır bekçisi veya mahalle bekçisinin, görevi ihmal, kötüye kullanma, disiplinsizlik gibi durumlarda kaymakamca cezalandırılabilceğini (madde 15);

Görevlerinin,

- a) Yetki alanındaki tarlalar, bahçeler, bağlar, sürüler ve suların güvenliğine dikkat göstermek,
- b) Köy veya grup bölgesinde gündüz ve gece İhtiyar Heyeti'nin ya da Grup Heyeti'nin görevlendirdiği gibi veya görev verilmemişse, gerekli olduğuna kendi karar vererek, gece ve gündüz devriye gezmek,
- c) İzin verilen alanlar dışında sürü dolaştıran çobanları, gözlemek ve İhtiyar Heyeti veya Grup heyetlerine rapor etmek,
- d) Hayvan ve hayvan sürülerinin, bağ, bahçe, orman, ağaç ve ekili alanlarda dolaştırılmasına engel olmak,
- e) Hayvan sahiplerinin, izinsiz alanlarda hayvanlarını otlatmasına engel olmak,
- f) Ekili alana, ormana, bağa, bahçeye, binalara v.s. verilecek zararları, gecikmeden Köy İhtiyar veya Grup Heyetlerine bildirmek
- g) Şahısların kendi malları olmayan tarımsal alana verebilecekleri zararları, gecikmeden rapor etmek,
- h) Kaymakamca ilan edilecek hasat zamanından önce harnup ve zeytin hasadı yapanları tespit edip, en yakın polis istasyonuna rapor etmek,
- i) Yabani hayat ve yabani kuşları koruyup, zarar verebilecek olanları en yakın polis istasyonuna rapor etmek,
- j) Kendi tespit edebileceği her türlü suçu da en yakın polis istasyonuna rapor etmek,
- k) Polisin koyun, keçi ve domuz sayımına yardımcı olmak
- l) Suçları önlemede polise yardımcı olup, işbirliği içinde olmak,
- m) Kaymakamın kendisine vereceği diğer görevleri de yapmak,
- n) Bu yasanın kendisine verdiği yetkileri kullanmak (Bölüm IX madde 29)

şeklinde düzenlenmektedir ki Osmanlı Yasalarında Deştiban'a verilen görev ve yetkiler, atanması, sorumlu olduğu makam, ücreti ve ödenmesi bakımından, hiçbir farkı olmadığı gibi, derkenar notlarda da devamlı 1932 yasasına gönderme yaparak, adeta Osmanlı Yasası ile birlikte okunmasını emretmektedir.

1.4. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti ve KKTC'de Kır Bekçiliği:

Güney Kıbrıs'ta kentleşmenin ve yerleşim alanlarının kırsal yaşamı nerede ise ortadan kaldırmakta olduğu bilinmektedir. Ancak her iki tarafta da kır bekçiliği deştibanlık kurumu, ya özetini yukarıda ele aldığımız, 1959 İngiliz yasası ya da yasa başlığı ve numarası da değiştirilmeden Fasil 287 adı altında bazı değişiklikler yapılarak, o yasaya göre yürütülmektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde 1961'de, KKTC ilanından sonra Kuzey'de yapılan değişiklikler, kurulmuş düzene hiçbir farklılık getirilmeden, 1959 Fasil 287 İngiliz yasasının, yeni duruma uyarlanmasından ibarettir (www.mahkemeler.net/birlestirilmis/f_287.doc).

SONUÇ

Kıbrıslı bir akademisyen, 2014 yılında yayınlanan bir köşe yazısında diyordu ki:

"Mülkün kullanımı, kamu menfaati için gerekli olduğu ölçüde yasa ile düzenlenebilir." şeklinde tanımlanan mülkiyet hakkı; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin birinci kuşak hakları içinde de yer alıyor. Ülkemizdeki duruma baktığımız zaman, mülkiyet hakkına maalesef saygı gösterildiği kabul edilemez. Vatandaş,kırsal alanlarda bulunan arazisini ağaçlandıramaz.Çünkü çobanlar, mal sahiplerinin iznini alma gereği duymadan, hayvanlarını özel kişilere ait arazilerde serbestçe otlatabilmektedir.İngiliz idaresinde ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde bütün köylerde Destebanlar görev yaptığı için, çobanlar serbestçe istediği yerde hayvanlarını otlatamazdı.Arazisine davar girmesini istemeyen kişiler, tarla sınırına kamış dikerdi.Arazisine hayvan otlatanlar şikayette bulunduğu zaman, Desteban çobanları para cezasına çarptırırđı.Ayrıca tarım alanlarına hangi çobanın zarar yaptığı saptanamadığı zaman, zararı o bölgedeki tüm çobanlar öderdi. Yaşanan dönemde genellikle köylerde Desteban bulunmadığı için, kırsal alanlarda mal sahipleri malına mal diyemiyor. Bazı çobanlar, sürülerini başıboş otlatmaya bırakıyor ve mal sahipleri zarara uğrıtılıyor (Aydeniz, 2014, köşe yazısı <http://www.kibristime.com/ozel-mulkiyet-uzerinde-hayvan-otlatma-ve-avlanma-sorunu-makale3106.html>).

KKTC İç İşleri Bakanlığı'ndan öğrendiğimize göre, Kuzey Kıbrıs'ta günümüzde İskele Kazası'na bağlı üç köyde hala, Osmanlı'dan kalma sistemi koruyan yasalarla görevlendirilip yönetilen üç adet Deştiban görev başındadırlar. (Bakanlık Özel Kalem Müdürü Aral Moral ile yapılan söyleşi) Kıbrıs'ta Osmanlı zamanından kalma birkaç kurumdan biri olarak, Kır Bekçiliği (Destebanlık) yaşamaya devam etmektedir.

EKLER

Ek1:İngiliz Döneminde Deştibanlar'ın sol kollarında taşıdıkları metal kolluk ve numarası.

(MetinErtop Koleksiyonu'ndan)

Ek 2: İngiliz döneminde izinli çobanların kollarında taşıdıkları izin numarası yazılı metal kolluk:

(Ali Akgürcü Koleksiyonu'ndan)

EK 3: İngiliz Döneminde, Muhtarların evinin kapısı üstüne konulan metal fors

(Ali Akgürcü Koleksiyonu'ndan)

EK 4: Desteban Dülüğü

(Çetin Uğural'dan)

KAYNAKÇA

- Doğan, Mehmet (2003). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, 16. Baskı, İstanbul: Vadi Yayınları.
- Ergene, Bilgin (2017). *Bir Köyün Anatomisi: Cihangir*. İstanbul: Kendi Yayını.
- Lukach, D.J. Jardin (2007). *Kıbrıs'ın El Kitabı 1913*. H.C. Çav. Ali Çakıroğlu, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- Ortaylı, İlber (2001). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Orr, Captain C.W.J. (2013) *İngiliz Egemenliği Altında Kıbrıs 1918*. Çeviren: Ali Çakıroğlu, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- Oyan, Oğuz (2016). *Feodalizm'den Kapitalizme, Osmanlı'dan Türkiye'ye*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Sarımay, Yusuf (2000). *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*. e book, Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını.
<https://www.pdfdrive.com/osmanli%C4%B1-idaresinde-k%C4%B1br%C4%B1s-e26939876.html>
- Arslan İsmail (2007). 19.yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nda İmamlar, Muhtarlar, Köylüler: Balıkesir Örneği. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 13, s.235. 2007/2
- Aydeniz, Orhan (2014). Özel Mülkiyet Üzerinde Hayvan Otlatma ve Avlanma Sorunu. (Köşe Yazısı) *Kıbrıs Times Gazetesi*, 24.07.2014.
- Şeker, Güven (2013). Baytun Uğur. Geçmişten Günümüze Kent Güvenliğinde Mahalle Ölçekli Güvenlik Uygulamaları: Çarşı Mahalle Bekçiliği. *Tarihte Türk Polis Teşkilatı Sempozyumu*, S. 323-356 ISBN: 978-605-4619-17-7). Polis Akademisi Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/214894>
- http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1947_1_021.pdf
- http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1934_1_052.pdf
- http://www.cylaw.org/KDP/data/1937_1_201.pdf
- <https://www.pdfdrive.com/osmanli%C4%B1-idaresinde-k%C4%B1br%C4%B1s-e26939876.html>
- <http://www.kibristime.com/ozel-mulkiyet-uzerinde-hayvan-otlatma-ve-avlanma-sorunu-makale,3106.html>

KAYNAK KIŞILAR:

- Hasan Kasapoğlu 16. Mart Facebook'ta saat 16.10
- Hilmi Refik 16 Mart Facebook'ta 21.46
- Şevket Şen 17 Mart kendi evinde
- Prof. Dr. Habib Derzinevesi. 19.03. 2019
- Aral Moral (KKTC İçişleri Bakanlığı Özel Klem Müdürü) 21.Mart makamında yapılan görüşmeden.

ÖZEL KOLEKSİYONLAR

- Metin Ertop
- Ali Akgürcü
- Çetin Uğural koleksiyonları.